

Бачкият епископ Иринеи: Властите в Украйна решиха, че могат да нарочат за враг Украинската Православна Църква

Служба «Комуникация» на ОВЦС, 09.05.2023. В интервю, дадено през април 2023 г. от йерарха на Сръбската Православна Църква епископ Бачки Иринеи на водещата на телевизионното предаване «Релативизация» Лиляна Смаилович, беше засегната в частност темата на гоненията, на които е подложена Украинската Православна Църква, а също и ролята на държавните власти и създадената преди няколко години разколническа структура «ПЦУ». По-долу даваме превод на част от интервюто.

– Доколко внимателно следите това, което се върши сега в Украйна? Наскоро например беше арестуван игуменът на Лаврата...

– За съжаление следя го, и то отдавна, от много години. И особено внимателно сега проследявам всички тези трагични и бих казал дори срамни събития, които през тези дни се извършват там.

Знам, че вината не може да бъде изцяло върху едната страна, а другата да е съвсем чиста, както обикновено ни внушават. Вината винаги е разпределена между всички страни, които участват в някакъв конфликт. Но когато диспропорцията е огромна, както сега, това предизвиква особена тъга и огорчение в душите на хората и, признавам, също и в моята душа.

А именно, каквито и да са проблемите в отношенията между Украйна и Русия, или по-общо между колективния Запад и Русия, където Украйна е само територия, на която се води този конфликт и тази война, въпреки всичко никой няма моралното право да въвлеча в това и Църквата, и не само Църквата, но и която и да било друга религиозна общност.

Знае се колко са сега и колко винаги е имало примери на войни между мюсюлманските страни. Но кой може да каже, че ислямът в тези страни е виновен за това, че те воюват? Та нали те дори нарушават принципите на исляма, когато воюват, решавайки своите несъгласия и взаимни претенции чрез война, а не по друг начин. Или когато помежду си воюват страни, принадлежащи, да речем, към света на западното християнство, било то католически или протестантски страни – та нали и на тях им се случва да бъдат противопоставени...

При това досега никому не беше идвало на ум да се опита да раздели Църквата или да взема решения за нейната съдба, нейната организация и структура въз основа на това, че към дадено изповедание принадлежи мнозинството от населението във всяка от страните на въоръжения конфликт. Именно това сега в действителност се върши в Украйна, където властите сметнаха, че имат правото да причислят към враговете не само Русия, но и Църквата и по-точно Украинската Православна Църква, която има автономен статут и е практически напълно независима от Московската Патриаршия, с която същевременно е в нормално състояние на общение и единство, както и с всички други Църкви, включително и с нашата Сръбска Православна Църква.

Едновременно украинските власти подкрепят една разколническа, абсолютно незаконна и несъществуваща «църква», натрапвайки я на населението на страната и опитвайки се да я превърнат, както наскоро вече казах, в държавна църква и един вид инквизиторска структура, която раздава присъди, извършва арести и изобщо се изявява по начин, който абсолютно не подобава на една църква. Църквата не може да прибегва към насилие, не може да отнема със сила храмовете и манастирите, не може да обижда хората или да арестува духовенството.

Недопустим е арестът на наместника на манастира – игумен на около 250 монаси, тоест на едно от най-големите монашески братства в света, – чиято единствена вина е, че той не желае да говори езика на омразата. Няма нито един манастир или духовен център, който да проповядва война и да не е за мир, диалог и състрадателна любов към всички страдащи, които и да са те. Ние не можем, подобно на някои политици, да кажем: «Ние сме за тази страна – да речем, за украинската – и за нас не съществуват нито жертвите, нито страданията, нито стоновите на другата страна». Не можем да кажем и обратното. Все пак смятаме, че справедливостта в тази

война е изцяло или почти изцяло на страната на Русия, защото Русия не искаше война; война искаше и война натрапи Западът. Това мнение, доколкото виждам, е преобладаващо в православния свят. Осмелявам се да кажа, че това е и моето искрено мнение.

Ала възможно ли е за нас да кажем въз основа на този възглед: «Какво пък, нека да страдат украинците – каквото са искали, са го получили»? Преди всичко не те са го искали, било е решено вместо тях, от тяхно име. Точно както у нас. Знае се колко пъти в нашата стара и нова история от наше име са били вземани решения в световните централи, а последствията сме си ги теглили винаги ние, а не онези, които са решавали нещата в действителност.

Така разбирам като цяло наблюдаемата ситуация и смятам това отношение към Църквата за абсолютно недопустимо. Това е нападение срещу самото сърце на руското Православие в най-широкия смисъл на тази дума – нещо, което ние отново имаме възможността да усетим на свой гръб от собствената си история. Украйна все пак е един все още нов термин и като конструкция тя от всяка една гледна точка е нещо ново: като национална идентичност тя е съвсем младо явление, а като държава никога не е съществувала преди Ленин. Истинският основател на Украйна е Ленин. Нищо не можем да направим с това, то не може да се промени.

Съвсем същото е и у нас. Преди Тито не е имало нито черногорска нация, нито държава, която да ѝ съответства; затова нашият поет Бечкович казва: «Аз съм по-стар от Черна гора». Могат да се прокарат много паралели между съдбата, която ни сполетя след разпада на Югославия, и съдбата на нашите могъщи братя на изток след разпада или разтурянето на Съветския съюз. В този конкретен исторически и ценностен контекст бих казал, че ако има някой способен и длъжен да разбере извършващата се в момента трагедия, то този някой сме ние. Защото ние сме минали сами през всичко това, макар и в един донякъде по-малък мащаб и по малко по-друг начин.

– Президентът Зеленски заяви, че по съдебен ред ще преследват свещениците, в чийто дом или храм бъдат намерени материали, оспорващи съществуването на Украйна или свидетелстващи за контакти с Руската Православна Църква – всичко това ще се разглежда отсега като основание за възбуждане на наказателно преследване.

– Знам всичко това, както и Вие. Но как е възможно това? Та нали абсолютното мнозинство от вярващите в Украйна са украинци, а не великоруси, и те не са дошли отнякъде другаде, а си живеят открай време там. При това именно там са били създадени и първата руска държава, и Руската Църква като отделно организирана структура. Онова, което за нас са Косово и Метохия със светините, които имаме там, – същото, и дори може би още повече е Киев за целокупния руски свят.

Руският свят е термин, който всеки тълкува по свой начин: едни в позитивен смисъл, други в

негативен; но факт е, че става дума за едно органично цяло, разделило се с времето на три клона, които още до сравнително неотдавна никой не е разглеждал като абсолютно обособени и още по-малко като вражески нации и държави. И лично аз смятам, че процесите в Украйна не бяха спонтанни, а твърде умело дирижирани отвън.

– Кой е имал главната роля в това?

– Целият колективен Запад: едни повече, други по-малко. Не бих искал сега да се потапям в тази тема, защото за една изчерпателна беседа по този въпрос биха ни потрябвали не по-малко от пет часа. И все пак имам основания да смятам така, защото още от младини съм се интересувал от историята на Руската Църква. Като млад, живеейки в течение на 10 години в Гърция, аз до обяд винаги се занимавах с моите тесни богословски изследвания, а когато се уморявах – следобед и вечер – изучавах литература на руски език, която тогава не беше известна у нас; нейното открито обсъждане у нас щеше да е вербално правонарушение, а четенето ѝ се преследваше точно както днес в Украйна.

– В Украйна подготвят нов закон, той още не е написан.

– Този закон е пълно беззаконие. Помня случаи из моя предишен живот, когато бях редактор на сп. «Православен мисионер», нашето младежко популярно списание. При влизане от Гърция у нас, тогава все още Югославия, на границата разните там митничари – полуграмотни, за съжаление, хора – щом забелязваха на корицата икона или кръст, веднага решаваха да конфискуват тази книга, за да попречат на вноса на книги от този род. Случваше се да нося с мен и политически книги, и книги от сръбската емиграция: вземат ли ми ги – вземат, минат ли – минат. Такова беше времето. Буквално всички ние, църковните хора, бяхме принудени да нарушаваме беззаконните норми, забраняващи ни да четем това, което искаме. Случваше се, например, някой митничар, който естествено не разбираше гръцки, да ме пита: «Какви са тези книги?» – и аз му превеждам, за какви книги става въпрос, той вижда, че това са църковни богословски книги, прави списък въз основа на моето свидетелство и иска да ми отнеме всичко това. Така че аз от собствен жизнен опит знам какво е да живееш в условията на тоталитарен режим и несвобода на Църквата. Те нямат никакво морално право да забраняват четенето на онова, което хората искат да четат. Който иска да се усеща русин, нека да си се усеща русин, който иска да се усеща украинец, нека си се усеща украинец.

Искам да добавя, че от лични контакти съм се убедил: руски в Украйна говорят всички. Украински някои говорят, разбира се, но те са го научили едва впоследствие. Ето, да речем, родният език на президента Зеленски е руският, а украински той е научил едва по-късно. За това са ми говорили мнозина приятели от онези краища, включително и от Украйна.

– Случвало ли Ви се е да посещавате Киев, Лаврата?

– Бил съм там неведнъж. За пръв път още по съветско време, когато се празнуваше хилядолетието от Покръстването на Рус. Защото, доколкото ми е известно, «Рус» е било първоначалното име на държавата, докато нейна столица е бил Киев, а другите княжества – Московското, Владимирско-Суздалското – са били все още в зачатъчно състояние. Цялата страна се е наричала «Рус», оттук идва и изразът «Светата Рус». А името «Русия» е въведено по-късно от Петър Велики. Бях там и, разбира се, по това време нямаше никакви вражди и проблеми, и всички се държахме добронамерено един към друг.

– Бихте ли могли да обясните в какво е уникалността на Лаврата и пещерите – онова, което сега искат да им отнемат?

– Представете си, да речем, че някой поиска да ни отнеме Печката Патриаршия – това щеше да е почти същото. Тук, в Печката Патриаршия, са мощите на нашите светии, тук е историческата вековна катедра на нашата Църква. И ето че сега някой се появява и казва: «Това няма отношение към вас. Вие не съществувате».

Лаврата е велик огромен манастир, който е историческа катедра на Киевските митрополити, прославно по цял свят място за подвиг, молитва, пост, добродетелен живот. Твърде развит там е бил един особен подвиг, рядък дори в мащабите на цялата Православна Църква – тъй нареченото затворничество. Монасите-затворници живеят изолирано в своите килии на територията на манастира, прекарвайки целия си живот в пост и молитва. Мнозина от тях са прославени от Бога с нетление. Пещерите на Лаврата веднъж бяха посетени от делегация на нашата Църква начело с блаженопочиналия Патриарх Павел, в която имах честта да участвам и аз. Ние, макар и по-млади тогава, се уморихме и май не всички стигнахме до края, но Патриархът мина през тези катакомби от началото до края и пред всяка рака с мощи на киево-печерски подвижници правеше земен поклон. Там има стотици нетленни тела. Това, разбира се, са много трогателни събития и впечатления. Вие вървите по тези подземни ходници само с една вощеница в ръка; на някои места блещука слаба светлинка от кандилата, запалени там, дето почиват мощите на светиите. И се чудите на това истинско чудо. Разбира се, за хората, които не вярват, няма никакво чудо, но за онези, които вярват, чудо е всичко, дори онова, което ни изглежда съвсем обичайно.

Лаврата е наистина център на Православието на източните славяни, ако искаме да избегнем понятието «рускост», «руски свят». Не по-малка светиня е това и за самите жители на Украйна, както и за всички онези, които в течение на векове са живеели в обща държава, когато никой не е имал никаква представа за някаква отделна Украйна. От историческа гледна точка «Украйна» е същото, каквото у нас е «Крайна», тоест покрайнина, гранична област.

Използвайки понятията на един подчертано профанен морал, аз бих сравнил удара по светинята с изстрел в собствения си крак, – той няма оправдание от гледна точка на никоя земна идея: справедлива или несправедлива, идеологически правилна или не.

Просто Църквата си е Църква; Църквата не воюва, не може и не бива да воюва. В този контекст трябва да кажем, че в момента се извършва директно гонение срещу Църквата, не по-малко жестоко от онова през най-лошите съветски години, когато на територията на цяла Украйна е имало само два храма, в които се е извършвала службата Божия: един в Киев, и то на гробищата, а не в града, и още един в Одеса. Всичко останало е било вече закрито, разрушено, осквернено. В най-святата олтарна част обикновено са устройвали кафене за служителите на КГБ или нещо подобно, а понякога и по-лоши неща, сега няма да навлизаме в подробности. Но всичко това беше преодоляно, възстановено с големи трудове и жертви. Същите тези хора, които сега са подложени на гонения, възродиха всичко това и го доведоха до дивно състояние. Колко подредено е там, каква зеленина, какви райски градини! – такова нещо не съм виждал в нито един нашенски манастир; може би най-много в някой наш женски метох.

– Когато казахте, че днешните промени в Украйна не са се извършили спонтанно, а са дирижирани отвън, от чужбина, имате ли предвид автокефалията на т.нар. «Православна църква на Украйна» през 2018 г.?

– Да, и нея, разбира се.

– Искам да Ви задам още един конкретен въпрос. Европейският съюз е създал официален сайт за борба с «кремълската дезинформация», на който се отрича и нарича «теория на заговора» твърдението, че тази автокефалия е свързана по някакъв начин със Запада. Но нека се опитаме да обясним няколко факти, които са налице. Веднага щом се появиха първите новини за даруването на автокефалията, то първата институция, изпратила честитка, беше американското посолство в Киев, а скоро след това заместник-директорът на ЦРУ Джек Девайн получи от Филарет престижна награда за «приноса му в борбата за независимостта на Украйна и за автокефалията». И ето че сега сайтът на Европейския съюз твърди, че уж тези факти, върху които се гради т.нар. «теория на заговора», не са свързани по никакъв начин помежду си.

– Колкото за «обективността» и «правдолюбието» на различните информационни центрове на Запада, включително на Европейския съюз, ние също имаме опит в това отношение. Не ни трябва украинският опит, ние си имаме свой – например, как до ден днешен се поднася на Запад агресията или интервенцията, която те извършиха у нас – с каквито и думи да я наричат.

Но въпросът не е само в това. За съжаление, те успяха да въвлекат в украинските процеси

нашия православен Цариградски Патриарх, като осигуриха сътрудничеството му в делата на тази злощастна незаконна църква. Няма да се впускаме сега в обяснение на мотивите и причините. Между другото от обществеността дори не се крие, че всичко това се организира не от църковни хора, а от представители на политическия свят. Патриархът няколко път прие в Истанбул Порошенко. За какви църковни въпроси са могли да беседват двамата с Порошенко, който дори в момента не знае към коя вяра принадлежи и който по различно време успя да се отбележи в храмовете на всички църкви в Украйна: и каноничната, и неканоничната, и униатската и т.н.?

Второто, което бих искал да отбележа. Високопоставени американски и други западни функционери през цялото време правеха официални изявления – аз лично съм наброил поне десетина такива, – в които те директно се месеха във вътрешния живот на Църквата, на което те нямат право по никакви закони: нито по своите собствени, нито по някакви други, а да не говорим за някакво морално право.

И същият онзи стар Денисенко, който вече е на 95, но все още не се предава, излезе впоследствие от цялата тази работа, отново си създаде собствена групировка и повече не признава онова, което наричат «Православна църква на Украйна». И тъй, никакви разделения не бяха излекувани. Всичко си остана както беше и стана дори още по-зле. Още по-голяма пропаст от омраза легна между съблазнените от това безумие братя. И в този смисъл аз бих нарекъл абсолютна лъжа, пропаганда – наречете го както искате – твърдението, че уж никой не бил участвал в тези неща отвън, а става дума само за спонтанно развитие на събитията на място.

– Твърди се, че тези факти не са свързани по никакъв начин помежду си.

– Между тях за съжаление има много тясна връзка.

– Преди около година Европейският парламент прие резолюция, в която обвинява Сръбската Православна Църква в това, че тя разпространява чужда държавна пропаганда, тоест пропагандата на Русия като защитница на традиционните семейни ценности. Европейският парламент не спада към най-мощните институции на колективния Запад, както Вие го наричате, но ми се струва, че тази резолюция беше само връх на айсберга, а Сръбската Православна Църква фигурира във всички аналитични материали на ЦРУ, които са сега недостъпни за нас. Усещате ли се като действащо лице в тази война на Църквите и как оценявате обвиненията в разпространение на чужда държавна пропаганда?

– Ние не се занимаваме с разпространение на каквато и да е пропаганда, включително дори пропагандата на нашата собствена държава, а да не говорим за чужди държави. Нашата позиция по съществуващия спектър въпроси си е изключително наша, и ако това не се харесва някому, то

това не е наш проблем. Ето, да речем, за гоненията и страданията на законната Църква в Украйна ние сме споменавали в някои наши публични изказвания: и на нашия Патриарх, и мои, и на други епископи. Един приятел ми изпрати текст на една информационна агенция на немски език, където се казва, че Сръбската Църква заема същата позиция по този въпрос, както и Москва. Е какво, значи е забранено да се съгласяваш в каквото и да било с Москва? Щом такава е тяхната «демокрация» – нека, но за нас тя няма задължителен характер.

– Смятат Ви за официален говорител на Сръбската Православна Църква. Кажете тогава каква е официалната ѝ позиция?

– Всичко, което казах, е тъкмо нашата позиция. Ние нямаме обичая да имаме две позиции: частна и официална; нашата позиция е винаги една и съща. Според нас в политическите въпроси не бива да се меси нито самата Църква, нито отделните ѝ представители. И у нас отделни хора се опитват да дават мнения и да се месят във въпроси, за които не са достатъчно осведомени или на които ние по принцип нямаме право да влияем. Не защото, разбира се, Църквата не е ангажирана с нищо. Тя е ангажирана с живота като цяло и със спасението на хората, но ние не можем да правим това, което правят политиците или военните. Ние си имаме собствена система ценности, която определя какво можем да правим и какво не. Имало е исторически изключения – в много тежки моменти, – когато някои от църковните големци (не знам доколко този израз е изобщо коректен) са се оказвали принудени да поемат една или друга обществена отговорност, защото не е имало кой друг да го направи. Например, в най-ново време, през XX в., архиепископ Макарий стана президент на Кипър, и то по волята на народа. У нас, да речем, Негош по силата на обстоятелствата е бил светски владетел и заедно с това председател на Църквата. По силата на изключителни исторически обстоятелства в течение на около три века черногорските владци са били едновременно и владетели на Черна гора. Но това са били само изключения и като цяло това явление е абсолютно чуждо на нашето служение. И, разбира се, проповядваните от нас морални ценности, както и всичко, към което се придържаме, със сигурност не се харесват нито на Европейския парламент, нито на мнозина други на Запад.